

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Взаємозв'язок довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку»

Студентки 4 курсу групи ПС-43
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – Психологія
Сердюкової Мирослави Максимівни

Керівник: доцент, кандидат психологічних наук,
викладач Милославська Олена Володимирівна

№ з/п		Кількість балів	Підпис
1	Зміст роботи		
2	Дослідницька активність		
3	Своєчасність		
4	Відповідність вимогам		
5	Презентація		

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Харків – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОВІРИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ.....	5
1.1. Поняття довіри у науково-психологічних джерелах	5
1.2. Особливості міжособистісної взаємодії у різних вікових категоріях	6
1.3. Вплив довіри на міжособистісну взаємодію в осіб різного віку. .	9
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОВІРИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ.....	15
2.1. Організація емпіричного дослідження: огляд психодіагностичних методик та вибірки.....	15
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей міжособистісної взаємодії та довіри у різних вікових категоріях.....	17
2.3. Опис взаємозв'язку довіри та особливостей міжособистісної взаємодії в осіб різного віку.....	23
Висновки до розділу 2.....	29
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
АНОТАЦІЯ.....	36

ВСТУП

Актуальність дослідження. Довіра є фундаментальною основою будь-яких соціальних відносин, від індивідуальних до групових, і відіграє ключову роль у формуванні стійких і гармонійних зв'язків між людьми. У світі, що постійно змінюється під впливом технологій, соціальних трансформацій та глобальних викликів, довіра стає важливою не лише в особистих стосунках, але й у професійній взаємодії, колективній діяльності та побудові спільнот.

Значущість даної теми посилюється потребою в розумінні того, як довіра формується, проявляється та змінюється залежно від вікових особливостей людини. На різних етапах життя особистість стикається з унікальними соціальними ситуаціями, які впливають на її здатність довіряти та встановлювати стосунки. У дитинстві довіра базується на досвіді прив'язаності та безпеки, у підлітковому віці вона часто визначається здатністю будувати дружні та романтичні стосунки, у дорослому житті набуває рис раціональності та прагматизму, тоді як у старшому віці довіра може бути пов'язана з соціальною підтримкою та почуттям належності.

Дослідження обраної нами теми також дозволяє глибше зрозуміти, як саме міжособистісна взаємодія впливає на психологічне благополуччя особистості. Довіра як елемент взаємодії сприяє формуванню відчуття безпеки, стабільності та підтримки, що особливо важливо у періоди життєвих криз або соціальної ізоляції. Таким чином, вивчення довіри у контексті різних вікових груп дозволяє не лише дослідити психологічні механізми взаємодії, але й розробити ефективні практичні підходи для поліпшення якості соціальних стосунків.

Актуальність теми підкреслюється також тим, що вона дає змогу відповісти на сучасні виклики, пов'язані з міжособистісною комунікацією, адаптацією до нових умов життя та пошуком шляхів гармонізації соціальної взаємодії у різних вікових групах, що дозволяє зробити важливий внесок у вирішення практичних завдань, спрямованих на поліпшення якості життя людей та їхньої соціальної інтеграції.

Об'єкт дослідження – довіра.

Предмет дослідження – взаємозв'язок довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.

Мета дослідження – встановити взаємозв'язок довіри та міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.

У відповідності до мети сформовано наступні **задачі дослідження**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми взаємозв'язку довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.
2. Встановити особливості довіри у осіб різного віку.
3. Встановити особливості міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.
4. Встановити взаємозв'язок між довірою та міжособистісною взаємодією у осіб різного віку.

Гіпотеза дослідження – рівень довіри є ключовим фактором, що впливає на особливості міжособистісної взаємодії, і визначені взаємозв'язки мають специфічні прояви, залежно від вікової групи, до якої належать учасники взаємодії.

Методи дослідження – *теоретичні методи* включають аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та моделювання, які були використані для вивчення феномену довіри, її природи, структури та впливу на міжособистісну взаємодію в різних вікових групах; *емпіричні* – «Оцінка міжособистісних взаємодій» (С. В. Ситнік), «Діагностика особистісних компонентів міжособистісної взаємодії» (С. В. Ситнік), «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко). *Математико-статистичні методи* – перевірка вибірок на нормальність розподілу з використанням критерію узгодженості Колмогорова-Смірнова. Для оцінки відмінностей результатів було використано t-критерій Стьюдента; для встановлення взаємозв'язку між досліджуваними параметрами було застосовано коефіцієнт кореляції Пірсона.

Характеристика вибірки – у дослідженні взяли участь 60 осіб, що були об'єднані у дві групи – підлітки (12-16 років) та особи юнацького віку (19-23 роки).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОВІРИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ

1.1. Поняття довіри у науково-психологічних джерелах

Довіра є однією з ключових категорій у психології, соціології та інших суспільних науках, яка розглядається як фундаментальний елемент міжособистісних і соціальних взаємин. У науково-психологічних джерелах довіра визначається як складний феномен, що включає в себе когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти.

Г. В. Чайка вказує: «Довіра – впевненість у порядності й доброзичливості іншої сторони, з котрою людина знаходиться в тих чи інших відносинах» [22].

Авторка зазначає, що на індивідуальному рівні довіра стосується самої особистості, її здатності довіряти собі, що включає віру у власні можливості, компетентність, правильність прийнятих рішень і здатність впоратися з життєвими труднощами. На колективному рівні довіра проявляється у відносинах між людьми або соціальними групами. Вона може бути спрямована на конкретну особу, наприклад, члена сім'ї, друга чи колегу, або на групу людей, з якими людина співпрацює чи взаємодіє. На інституційному рівні довіра спрямована на соціальні інститути, організації або державу в цілому – це може бути довіра до системи правосуддя, медичних установ, освіти, державних органів чи інших структур, які відіграють важливу роль у житті суспільства. На універсальному рівні довіра охоплює ставлення людини до світу в цілому – це базове відчуття, що світ є безпечним і передбачуваним місцем, яке підтримує і дає можливість розвиватися. Такий тип довіри пов'язаний із фундаментальними життєвими переконаннями, які формуються ще в дитинстві, і впливає на загальну картину світу, ставлення до інших людей та самого життя [23].

А. О. Приятельчук трактує довіру як базову форму соціального зв'язку, що забезпечує стабільність і гармонійність взаємодії між людьми. На її думку, довіра

виникає в процесі спільної діяльності, коли одна людина готова покладатися на іншу, очікуючи доброзичливості й компетентності в її діях [16].

За Т. В. Федорів, довіра є невід'ємною частиною соціального капіталу і має значення не лише в міжособистісних, але й у масштабних суспільних стосунках. Він вважає, що довіра сприяє зміцненню зв'язків між людьми, підвищує рівень співпраці та впливає на соціальну стабільність [19].

Н. М. Василець розглядає довіру в контексті сучасного суспільства, пов'язаного з ризиками й невизначеністю. Він акцентує увагу на тому, що довіра виступає як механізм адаптації до складних і нестабільних умов, забезпечуючи почуття безпеки та передбачуваності [5].

О. М. Кузьмук визначає довіру як механізм скорочення соціальної складності. Він наголошує, що довіра дозволяє людям знижувати рівень невизначеності у взаємодії, що є критично важливим для успішного функціонування соціальних систем [13].

У психологічному аспекті довіра також розглядається через її емоційну природу. За визначенням Т. С. Гурлевої, довіра є одним із базових психологічних потреб, які забезпечують відчуття захищеності та підтримки у міжособистісних стосунках [10].

На думку Х. Б. Цьомик, довіра, як стійке почуття безпеки та впевненості в іншій людині, належить до емоційної сфери психіки, яка не завжди піддається логічному осмисленню. Вона може викликати різноманітні почуття, стани та соціальні установки. Основою довіри є любов і повага дорослих, які формуються під час взаємодії з дитиною на різних етапах її розвитку [21].

Отже, у науково-психологічних джерелах довіра розуміється як складний багатовимірний феномен, що лежить в основі міжособистісних і соціальних стосунків, сприяє їх стабільності, ефективності та гармонійності. Вона виконує ключову роль у забезпеченні адаптації до змін і підвищенні якості взаємодії в суспільстві.

1.2. Особливості міжособистісної взаємодії у різних вікових категоріях

Особливості міжособистісної взаємодії у різних вікових категоріях відображають як фізіологічні, так і психологічні зміни, що відбуваються протягом життя людини. Кожен віковий період має свої специфічні характеристики в контексті того, як люди спілкуються, взаємодіють і формують довіру до інших.

В. Гаврюшенко зазначає, що взаємодія – це процес, у якому дві чи більше осіб обмінюються діями та організують спільну діяльність, щоб досягти загальних цілей, коли люди взаємодіють, вони не лише обмінюються діями, а й створюють зв'язки, узгоджують свої дії, формують спільні інтереси та планують майбутні кроки. Взаємодія включає в себе розподіл функцій між учасниками, кожен з яких бере на себе частину роботи, що дозволяє ефективно вирішувати завдання [8].

В. Харченко вважає, що у процесі взаємодії відбувається постійне коригування власних дій відповідно до дій партнера, що дозволяє досягти злагодженості, що також передбачає взаємний контроль, допомогу один одному, а також вплив кожного учасника на спільний результат. Взаємодія дозволяє кожному адаптуватися до умов ситуації, враховувати досвід попередніх дій і розвивати свої здібності, коли люди спілкуються, обмінюються інформацією, вони не просто передають знання, а й створюють певні правила і норми для спільної роботи, організуючи свої дії таким чином, щоб уникнути плутанини або розриву між комунікацією та взаємодією, що дозволяє зробити процес співпраці більш ефективним і скоординованим, що забезпечує досягнення спільної мети [20].

Н. О. Юдіна вказує, що взаємодія традиційно поділяється на два основні типи: співробітництво та суперництво. Співробітництво передбачає дії, спрямовані на організацію спільної діяльності, забезпечення її успішності та узгодженості. У цьому випадку учасники працюють разом для досягнення спільної мети, обмінюються ресурсами та знаннями, що дозволяє досягти ефективного результату. Співробітництво характеризується гармонією, взаємною підтримкою та спільною орієнтацією на успіх. Такий тип взаємодії також можна позначити термінами, такими як «кооперація», «згода», «пристосування» чи «асоціація» [25].

Натомість суперництво виникає, коли учасники мають різні або суперечливі інтереси. У цьому випадку взаємодія може призвести до конфліктів, конкуренції або опозиції, що ускладнює досягнення спільної мети і створює перешкоди на шляху до порозуміння. Суперництво, як правило, супроводжується напруженням між учасниками, оскільки кожен намагається досягти своїх цілей, що може завадити конструктивній взаємодії. Термін «суперництво» часто співвідноситься з поняттями «конфлікт», «конкуренція», «дисоціація» чи «опозиція» [25].

Л. В. Бондар вважає, що окрім цього, існує інша класифікація взаємодії, яка орієнтована на кількість учасників. Згідно з цією класифікацією, взаємодія може відбуватися між групами, між особистістю і групою або між двома особистостями. Кожен з цих типів взаємодії має свої особливості, оскільки залежить від кількості учасників і того, як вони взаємодіють один з одним у рамках спільної діяльності [3].

М. Е. Вайнер вказує, що у дитячому віці міжособистісна взаємодія базується на емоційному контакті і потребі в безпеці та підтримці з боку батьків чи інших дорослих. Діти в цей період активно вивчають соціальні норми та правила через гру, спілкування з однолітками і дорослими. Основною ознакою міжособистісної взаємодії є сильна залежність від авторитетів, зокрема батьків або вихователів, що формує почуття довіри і безпеки. Довіра в цей період є основою для подальшого розвитку соціальних навичок і міжособистісних зв'язків у майбутньому [4].

На думку А. Васильєвої, у підлітковому віці взаємодія стає більш складною, оскільки підлітки починають відокремлюватися від батьків і шукають свою ідентичність у колі однолітків. У цей період спостерігається посилення ролі рівних у спілкуванні, зокрема друзів і товаришів. Взаємодія з іншими людьми стає важливою частиною самооцінки, а довіра до ровесників часто залежить від того, наскільки ці стосунки задовольняють потреби в приналежності та визнанні. Однак, у такий період також спостерігаються складнощі з довірою до дорослих, оскільки підлітки прагнуть до незалежності й часто ставляться скептично до авторитетів [6].

За визначенням Л. П. Матяш-Заяц, у молодому віці міжособистісна взаємодія набуває нових форм, що відображають прагнення до стабільності в особистих і професійних стосунках. Молоді люди більше орієнтовані на побудову кар'єри,

створення сім'ї та соціалізацію в суспільстві. У цей період взаємодія з колегами, партнерами та друзями часто ґрунтується на довірі, що розвивається через спільні інтереси, взаємну підтримку та відповідальність. Довіра тут пов'язана з прагненням до співпраці та спільних цілей, а також з необхідністю конструктивної комунікації для досягнення особистих і професійних успіхів [14].

К. Олександренко та О. Кобець доходять висновку, що у середньому віці міжособистісні взаємодії стають більш стабільними, оскільки люди вже мають значний досвід у спілкуванні як на професійному, так і на особистому рівнях. Взаємодія в цей період часто характеризується наявністю тривалих і глибоких стосунків, зокрема в сім'ї, на роботі та серед друзів. Довіра на цьому етапі базується на досвіді, набутих уроках і спільних досягненнях, тому взаємодія є більш продуманою та відповідальною. Люди в середньому віці частіше шукають баланс між роботою та особистим життям, тому спілкування з іншими часто має на меті підтримку емоційного благополуччя та зміцнення соціальних зв'язків [15].

Є. Четверікова вказує, що у старшому віці міжособистісні взаємодії можуть бути більш обмеженими через фізичні обмеження або соціальну ізоляцію, однак вони набувають більш глибокого і емоційного характеру. Люди старшого віку часто звертаються до родини та близьких друзів, оскільки ці стосунки вже пройшли перевірку часом і мають глибоке емоційне значення. Довіра в цей період більше зосереджена на підтримці, турботі та взаємопомочі, оскільки старші люди мають менше соціальних контактів і більше покладаються на близьких. Взаємодія на цьому етапі є важливою для забезпечення емоційної підтримки, адже на цьому етапі життя особливо актуальні почуття самотності та потреби в підтримці з боку інших [24].

Отже, міжособистісна взаємодія у різних вікових категоріях змінюється відповідно до життєвих потреб, фізіологічних і психологічних змін, які переживає людина на кожному етапі свого розвитку. На кожному з цих етапів довіра є важливим фактором, що визначає якість і ефективність взаємодії, але її роль і форма вираження змінюються відповідно до вікових особливостей.

1.3. Вплив довіри на міжособистісну взаємодію в осіб різного віку

Довіра відіграє ключову роль у формуванні та підтримці міжособистісної взаємодії, оскільки вона створює основу для відкритого спілкування, співпраці та гармонійних стосунків. Її вплив на взаємодію залежить від вікових особливостей, які визначають, як людина будує стосунки, реагує на соціальні ситуації та виражає себе.

О. Г. Александрова вважає, що у дитячому віці довіра є фундаментальною основою для розвитку особистості, адже саме в ранні роки формується уявлення про безпеку, стабільність та надійність навколишнього світу. Довіра розвивається через емоційний зв'язок з батьками, вихователями чи іншими значущими дорослими, які виконують роль джерела підтримки, турботи та захисту. Завдяки цим стосункам дитина вчиться довіряти не лише людям, а й власним відчуттям, що надалі визначає її здатність взаємодіяти із соціальним середовищем [1].

Важливим аспектом цього процесу є те, що довіра забезпечує дитині почуття безпеки, яке дозволяє їй бути відкритою до дослідження навколишнього світу. Дитина, яка відчуває емоційну підтримку від дорослих, сміливіше контактує з іншими дітьми, ініціює гру, взаємодіє з однолітками та експериментує з новими формами поведінки. Завдяки такій взаємодії вона поступово засвоює соціальні норми, правила та моделі поведінки, що є важливим кроком у процесі соціалізації [1].

Гра є ключовим механізмом формування довіри та розвитку соціальних навичок у дітей. Під час ігор із однолітками або дорослими дитина вчиться ділитися, співпрацювати, домовлятися та вирішувати конфлікти. Такі ситуації сприяють розвитку емпатії, здатності враховувати почуття інших, а також формуванню уявлення про чесність, підтримку та взаєморозуміння. Якщо дорослі реагують на спроби дитини спілкуватися та взаємодіяти позитивно, вони закладають основи для її впевненості у собі та власних можливостях [11].

Окрім того, довіра до значущих дорослих допомагає дитині створювати відчуття стабільності у світі, що є критично важливим на ранніх етапах онтогенезу. Дитина, яка відчуває любов, турботу та прийняття, швидше адаптується до нових

умов і середовищ. Наприклад, коли вона потрапляє у дитячий садок або школу, довіра до вихователя чи вчителя допомагає їй почуватися комфортніше і сміливіше включатися у нові форми міжособистісної взаємодії [11].

Натомість відсутність довіри або нестабільність у стосунках із дорослими може призводити до тривожності, замкнутості чи навіть агресії. Наприклад, дитина, яка не відчуває підтримки, може уникати взаємодії з іншими, мати труднощі у налагодженні контактів та проявляти недовіру до світу загалом. Така ситуація ускладнює її соціальний розвиток, що може негативно позначитися на майбутніх взаєминах у старшому віці [1].

У підлітковому віці довіра стає одним із центральних чинників, який визначає якість міжособистісних стосунків і впливає на процес формування особистості. У цей період підлітки стикаються з важливим завданням – лформуванням власної ідентичності, що супроводжується пошуком самостійності, незалежності та визнання з боку соціального оточення, особливо однолітків [9].

В. П. Горпинюк вказує, що довіра у підлітковому віці набуває нового значення, оскільки основним орієнтиром у міжособистісній взаємодії для підлітків стають ровесники. Довіра до друзів і значущих однолітків відіграє ключову роль у задоволенні потреби у приналежності до соціальної групи. У цей період дружба ґрунтується на взаємному розумінні, щирості, підтримці та емоційній близькості. Здатність довіряти своїм друзям дозволяє підліткам відкрито ділитися своїми переживаннями, думками і труднощами, що сприяє зміцненню їхньої самооцінки та емоційного благополуччя [9].

Водночас довіра до дорослих, таких як батьки, вчителі чи наставники, хоч і залишається важливою, поступово відходить на другий план, що пов'язано з прагненням підлітків до автономії та бажанням уникати надмірного контролю з боку старших. Втім, навіть у цей період емоційна підтримка і довіра з боку дорослих можуть бути вирішальними для підлітків у стресових або кризових ситуаціях, коли вони стикаються з труднощами, які не можуть вирішити самостійно [9].

Особливістю довіри у підлітковому віці є її підвищена чутливість – у такий час зрада, обман або розчарування у друзях можуть сприйматися надзвичайно

болісно і мати серйозні наслідки для самооцінки підлітка та його здатності до подальшого налагодження стосунків. Наприклад, якщо підліток стикається з відчуттям, що його секрети розголошено або що його думку знехтувано, це може спричинити втрату довіри як до конкретної людини, так і до інших людей загалом, що, у свою чергу, може викликати емоційну замкнутість, страх бути відкинутим або навіть ізоляцію від соціуму [9].

З іншого боку, високий рівень довіри сприяє розвитку важливих соціальних навичок, таких як здатність до співпраці, емпатія, терпимість і підтримка. Підлітки, які мають довірливі стосунки з однолітками, легше адаптуються до нових соціальних середовищ, демонструють вищий рівень соціальної активності та впевненості у собі. Взаємна довіра у таких стосунках дозволяє підліткам формувати здорові моделі спілкування, які вони перенесуть у доросле життя [9].

За визначенням К. М. Васюк, у молодому віці довіра стає основою для побудови тривалих і значущих стосунків у різних сферах життя, зокрема в дружбі, романтичних стосунках і професійній діяльності. Люди цього віку активно взаємодіють з колегами, друзями та партнерами, що вимагає відкритого спілкування, відповідальності та здатності покладатися на інших. Високий рівень довіри сприяє налагодженню ефективної співпраці, прийняттю спільних рішень і досягненню взаєморозуміння. Недовіра, навпаки, може обмежувати можливості для розвитку гармонійних стосунків і гальмувати професійне чи особисте зростання [7].

На думку М. П. Козирева, у середньому віці довіра стає стабілізуючим фактором, який забезпечує стійкість і якість стосунків у сім'ї, на роботі та серед друзів. На цьому етапі люди зазвичай мають багатий досвід міжособистісної взаємодії, що дозволяє їм легше оцінювати надійність партнерів і будувати міцні стосунки. Довіра допомагає долати стресові ситуації, сприяє ефективному вирішенню конфліктів та підтримує стабільність у соціальних і професійних зв'язках [12].

Є. Л. Базика зазначає, що у старшому віці довіра відіграє важливу роль у підтримці близьких і стабільних стосунків, особливо в умовах зменшення кількості соціальних контактів. Люди старшого віку часто покладаються на свою родину та

близьких друзів, які стають основним джерелом підтримки і взаємодопомоги. Довіра на цьому етапі сприяє збереженню почуття захищеності, емоційного комфорту та приналежності до соціального середовища, її відсутність може призводити до почуття самотності, ізоляції чи тривожності [2].

Отже, довіра є важливим елементом міжособистісної взаємодії у всіх вікових категоріях, але її форми та значущість змінюються залежно від потреб і особливостей кожного періоду життя. Вона виступає не лише основою гармонійних стосунків, а й засобом вирішення конфліктів, підтримки емоційного балансу та забезпечення ефективної співпраці.

Висновки до розділу 1

Довіра є важливим елементом міжособистісної взаємодії, який суттєво впливає на характер стосунків, їхню глибину та якість. Вона визначається як готовність людини покладатися на іншу, очікуючи від неї надійності, чесності та взаємності. Вивчення взаємозв'язку довіри та особливостей міжособистісної взаємодії набуває актуальності через її ключову роль у соціалізації, емоційному розвитку та адаптації осіб різного віку.

У наукових дослідженнях довіра розглядається на кількох рівнях: індивідуальному, міжособистісному, груповому, інституційному та універсальному. Вона формується у процесі соціалізації та визначається як особистим досвідом, так і культурно-історичними чинниками. На індивідуальному рівні довіра стосується здатності людини покладатися на власні сили, приймати себе та зберігати впевненість у своїх можливостях. На міжособистісному рівні вона проявляється у взаєминах із близькими людьми, друзями та колегами, забезпечуючи емоційну близькість та ефективність комунікації.

У різних вікових категоріях довіра проявляється по-різному: у дитинстві вона формується через емоційний зв'язок із батьками та вихователями, створюючи базу для розвитку соціальних навичок. У підлітковому віці довіра орієнтована переважно на однолітків і є основою для формування самостійності та соціальної ідентичності.

У дорослому віці вона відіграє ключову роль у професійних та особистих стосунках, сприяючи побудові стабільних партнерських зв'язків.

Міжособистісна взаємодія розглядається як процес обміну діями між людьми, спрямованими на досягнення спільної мети. У межах цієї взаємодії відбувається обмін інформацією, взаємне регулювання поведінки, узгодження інтересів і координація спільної діяльності. Важливими компонентами взаємодії є спілкування, співпраця, емпатія, довіра та здатність до вирішення конфліктів.

Отже, довіра виступає основою ефективної міжособистісної взаємодії, оскільки вона знижує тривожність, підвищує готовність до співпраці та сприяє досягненню взаєморозуміння.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДОВІРИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ

2.1. Організація емпіричного дослідження: огляд психодіагностичних методик та вибірки

Об'єктом дослідження є довіра.

Предметом виступає взаємозв'язок довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.

Метою дослідження є встановлення взаємозв'язку між рівнем довіри та характером міжособистісної взаємодії в різних вікових групах.

Гіпотеза дослідження – рівень довіри є ключовим фактором, що впливає на особливості міжособистісної взаємодії, і визначені взаємозв'язки мають специфічні прояви, залежно від вікової групи, до якої належать учасники взаємодії.

Завдання дослідження:

1. Визначити особливості міжособистісної взаємодії у осіб різного віку з урахуванням рівня довіри.

2. Дослідити особистісні компоненти довіри та їхній вплив на міжособистісну взаємодію.

Для досягнення поставлених завдань використано такі **методи**:

- теоретичні – аналіз і узагальнення наукової літератури щодо проблематики довіри та міжособистісної взаємодії.

- емпіричні – «Оцінка міжособистісних взаємодій» (С. В. Ситнік), «Діагностика особистісних компонентів міжособистісної взаємодії» (С. В. Ситнік), «Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко).

- математико-статистичні – для перевірки нормальності розподілу вибірок застосовано критерій Колмогорова-Смірнова, а для оцінки відмінностей між

незалежними вибірками – t-критерій Стьюдента. для встановлення взаємозв'язку між досліджуваними параметрами було застосовано коефіцієнт кореляції Пірсона.

Варто зазначити, що дослідження взаємозв'язку довіри та міжособистісної взаємодії є складним через вплив багатьох факторів, зокрема психологічних, емоційних і соціальних, що ускладнює об'єктивність аналізу. Тому було обрано методики у формі опитувань і тестування. Для забезпечення максимальної відкритості учасників їх було заздалегідь поінформовано про конфіденційність результатів і відсутність правильних чи неправильних відповідей у тестуванні.

Для проведення емпіричного дослідження нами було обрано наступний психодіагностичний інструментарій:

1. *«Оцінка міжособистісних взаємодій»* (С. В. Ситнік) дозволяє оцінити рівень та особливості взаємодії людини з її соціальним оточенням, зокрема у взаєминах з іншими. Аналіз результатів дає змогу визначити сильні та слабкі сторони спілкування, а також допомагає знайти шляхи для покращення комунікації та взаєморозуміння [18, с. 433].

2. *«Діагностика особистісних компонентів міжособистісної взаємодії»* (С. В. Ситнік) спрямована на визначення ключових особистісних компонентів, які впливають на міжособистісну взаємодію. Її результати дозволяють глибше проаналізувати взаємодію різних особистісних факторів та їхній вплив на поведінку і взаємини між людьми [18, с. 437].

3. *«Методика довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе»* (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко) призначена для оцінки рівня довіри або недовіри особистості у трьох ключових напрямках: довіра до себе, довіра до інших людей та довіра до світу загалом. Вона дозволяє виявити, наскільки людина схильна сприймати себе, оточення та навколишній світ як надійні, безпечні та передбачувані, або, навпаки, з недовірою та обережністю ставитися до них [17].

У дослідженні взяли участь 60 осіб, яких було розподілено на дві групи відповідно до вікових критеріїв. Перша група охоплювала учасників віком від 12 до 16 років, тоді як друга група складалася з осіб у віці від 19 до 23 років.

Згідно з метою та завданнями дослідження було сформовано вибірку за віковими параметрами та визначено оптимальні способи залучення респондентів. Перед початком дослідження учасників детально ознайомили з інструкціями до кожної з використаних методик.

Аналіз вибірок на відповідність нормальному розподілу за критерієм Колмогорова-Смірнова показав, що розподіл є нормальним. Для оцінки статистичних відмінностей між групами було застосовано t-критерій Стьюдента.

Первинна обробка та структурування отриманих даних проводилися в програмі Excel, а для подальшого статистичного аналізу використовували Excel та програму SPSS.

2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей міжособистісної взаємодії та довіри у різних вікових категоріях

Порівняння отриманих показників за t-критерієм Стьюдента у двох вікових групах (незалежні вибірки) за методикою «Оцінка міжособистісних взаємодій» (С. В. Ситнік) представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Показники міжособистісної взаємодії у різних вікових групах

Шкали	Середнє значення М (11-16 р.)	Середнє значення М (19-23 р.)	t	Критичні значення
Первинний контакт (ПК)	7,77	8,27	-0,69893	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Міжособистісне спілкування(МС)	8,47	8,53	-0,13053	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Міжособистісні взаємини(МВ)	8,27	9,1	-1,4727	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Загальний показник міжособистісних взаємодій(ЗПМВ)	8,1	8,67	-1,26942	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633

Аналіз середніх значень у різних вікових групах показав, що за шкалою «Первинний контакт» середнє значення у групі 11-16 років становило 7,77, тоді як у групі 19-23 років – 8,27. Хоча спостерігається певне підвищення у старшій групі, значення $t = -0,69893$ є нижчим за критичне, що свідчить про відсутність статистично значущих відмінностей. Подібна ситуація спостерігається і за шкалою «Міжособистісне спілкування», де середнє значення у молодшій групі склало 8,47, а у старшій – 8,53, а t -критерій дорівнює $-0,13053$, що також вказує на відсутність суттєвих відмінностей.

За шкалою «Міжособистісні взаємини» значення у старшій групі є дещо вищими (9,1 проти 8,27 у молодшій групі), що може вказувати на тенденцію до покращення взаємин у старшому віці. Проте значення $t = -1,4727$ не перевищує критичні значення, тому ці зміни не можна вважати статистично значущими. Аналогічна ситуація спостерігається і за загальним показником міжособистісної взаємодії, де середні значення у групах становили 8,1 та 8,67 відповідно, а отримане значення t -критерію $-1,26942$ залишається в межах статистичної незначущості.

Отже, результати порівняльного аналізу показують, що між двома віковими групами не спостерігається статистично значущих відмінностей за рівнем розвитку міжособистісної взаємодії, що може свідчити про відносну стабільність цього

показника незалежно від вікових змін у межах досліджуваних груп. Відсутність значущих відмінностей може також вказувати на те, що процес формування міжособистісної взаємодії відбувається поступово та не має різких змін між зазначеними віковими періодами.

Порівняння отриманих показників за t-критерієм Стюдента у двох вікових групах (незалежні вибірки) за методикою «Діагностика особистісних компонентів міжособистісної взаємодії» (С. В. Ситнік) представлені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Показники особистісних компонентів міжособистісної взаємодії у різних вікових групах

Шкали	Середнє значення М (11-16 р.)	Середнє значення М (19-23 р.)	t	Критичні значення
Мотиваційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	20	20,4	-0,29522	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Емоційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	20,1	20,5	-0,3372	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Вольові структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	21,17	23,8	-1,79762	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Когнітивні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	23,43	26,93	-2,41508*	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Загальний показник «Особистісна основа міжособистісних взаємодій»	21,4	23,1	-2,05066*	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633

Примітка: * відмінності між результатами 1 і 2 груп статистично значущі при $p \leq 0,05$.

Результати аналізу показали, що за мотиваційними структурно-особистісними ознаками міжособистісної взаємодії середні значення у групах були 20,0 та 20,4 відповідно, а отримане значення $t = -0,29522$ не є статистично значущим. Аналогічна тенденція спостерігається і за емоційними структурно-особистісними ознаками, де середні показники становили 20,1 у молодшій групі та 20,5 у старшій, а значення $t =$

-0,3372 не перевищує критичного рівня. Відсутність статистично значущих відмінностей також виявлено за вольовими структурно-особистісними ознаками, де середнє значення у молодшій групі склало 21,17, а у старшій 23,8, однак $t = -1,79762$ не досягло рівня статистичної значущості.

Проте за когнітивними структурно-особистісними ознаками міжособистісної взаємодії було виявлено статистично значущі відмінності між групами. Середні значення у молодшій групі становили 23,43, а у старшій 26,93, а отримане значення $t = -2,41508$ перевищує критичне значення при $p \leq 0,05$, що вказує на наявність достовірних відмінностей між віковими групами, що свідчить про те, що когнітивні аспекти міжособистісної взаємодії мають тенденцію до розвитку з віком.

Подібні статистично значущі відмінності виявлені і за загальним показником «Особистісна основа міжособистісної взаємодії», де середнє значення у молодшій групі становило 21,4, а у старшій – 23,1. Значення $t = -2,05066$ перевищує критичний рівень при $p \leq 0,05$, що також підтверджує достовірну відмінність між групами.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що з віком відбувається розвиток когнітивних характеристик міжособистісної взаємодії, а також загального рівня особистісної основи цієї взаємодії. Водночас емоційні, мотиваційні та вольові аспекти залишаються відносно стабільними у межах досліджуваних вікових груп.

Порівняння отриманих показників за t-критерієм Стьюдента у двох вікових групах (незалежні вибірки) за методикою довіри / недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе» (А. Купрейченко, адаптація В. Петренко, О. Савченко) представлені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Показники довіри у різних вікових групах

Шкали	Середнє значення М (11-16 р.)	Середнє значення М (19-23 р.)	t	Критичні значення
Довіра до світу	8,97	9,47	-0,8714	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Довіра до інших людей	9,2	8,87	0,71656	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633
Довіра до себе	18,4	18,53	-0,16073	$p \leq 0,05$ 2,0017 $p \leq 0,01$ 2,6633

Результати порівняння за шкалою довіри до світу показали, що середнє значення у молодшій групі склало 8,97, тоді як у старшій групі воно дещо вище – 9,47. Однак отримане значення t-статистики (-0,8714) не перевищує критичних значень при рівнях значущості 0,05 та 0,01, що вказує на відсутність статистично значущих відмінностей між групами, що означає, що рівень довіри до світу залишається приблизно однаковим незалежно від вікової категорії.

При аналізі довіри до інших людей було встановлено, що середнє значення у групі 11-16 років становить 9,2, а у групі 19-23 років – 8,87. Різниця між показниками незначна, що підтверджується значенням t-критерію (0,71656), яке також не досягає критичних значень, тобто, можна зробити висновок, що довіра до інших людей не зазнає істотних змін з віком у межах цих груп.

Стосовно довіри до себе, то середнє значення у молодшій групі склало 18,4, тоді як у старшій – 18,53. Різниця є мінімальною, а значення t-критерію (-0,16073) знову ж таки не перевищує критичних значень, що вказує на те, що рівень довіри до себе залишається стабільним у період переходу від підліткового віку до ранньої дорослості.

Отже, загальний аналіз отриманих результатів свідчить про відсутність значущих відмінностей у рівнях довіри між двома віковими групами, що може вказувати на те, що довіра до світу, інших людей та себе формується досить рано і залишається відносно стабільною при переході з підліткового до юнацького віку.

Результати дослідження показали, що між двома віковими групами (11-16 років та 19-23 роки) не спостерігається статистично значущих відмінностей за більшістю досліджуваних показників міжособистісної взаємодії та довіри, що свідчить про відносну стабільність основних характеристик соціальної взаємодії та сприйняття інших у межах зазначених вікових періодів.

Зокрема, аналіз середніх значень за шкалами «Первинний контакт», «Міжособистісне спілкування», «Міжособистісні взаємини» та загальним показником міжособистісної взаємодії виявив лише незначні відмінності між віковими групами, які не досягли рівня статистичної значущості, що дозволяє припустити, що розвиток міжособистісної взаємодії відбувається поступово, без різких змін у період підліткового та раннього юнацького віку.

Стосовно структурно-особистісних характеристик міжособистісної взаємодії, було виявлено стабільність мотиваційних, емоційних і вольових аспектів, тоді як когнітивні характеристики продемонстрували статистично значущі відмінності між віковими групами. Зростання когнітивних показників із віком може вказувати на те, що у старшій групі відбувається усвідомленіше та більш раціональне сприйняття соціальних зв'язків та взаємодій. Також статистично значущі відмінності були зафіксовані за загальним показником «Особистісна основа міжособистісної взаємодії», що свідчить про поступове збагачення особистісних характеристик, які визначають ефективність соціальної взаємодії.

Щодо рівня довіри до світу, інших людей та себе, результати дослідження не показали суттєвих вікових відмінностей, що може свідчити про те, що базові установки довіри формуються ще у підлітковому віці та залишаються відносно стабільними у період ранньої дорослості. Незначні коливання середніх значень не є достатніми для підтвердження гіпотези про вікові зміни довіри в межах досліджуваних груп.

Отже, отримані результати свідчать про стабільність більшості показників міжособистісної взаємодії та довіри в досліджуваних вікових групах. Водночас розвиток когнітивних аспектів взаємодії та особистісної основи міжособистісної

взаємодії вказує на можливість поступового вдосконалення цих характеристик у процесі дорослішання.

2.3. Опис взаємозв'язку довіри та особливостей міжособистісної взаємодії в осіб різного віку

Для встановлення взаємозв'язку між показниками довіри та параметрами міжособистісної взаємодії нами було використано коефіцієнт кореляції Пірсона. Отримані показники кореляційного аналізу серед осіб підліткового віку представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Показники кореляційного аналізу (11-16 р.)

	Довіра до світу	Довіра до інших	Довіра до себе
Первинний контакт	0,614**	0,1298	0,0072
Міжособистісне спілкування	0,549**	0,2734	-0,088
Міжособистісні взаємини	0,3347	0,2006	-0,256
Загальний показник міжособистісних взаємодій	0,6965**	0,2847	-0,14319
Мотиваційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	0,41286*	0,2214	-0,27343
Емоційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	-0,0106	-0,18255	0,18212
Вольові структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	0,27437	0,37711*	0,22361
Когнітивні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	0,30449	0,14102	-0,00548
Загальний показник «Особистісна основа міжособистісних взаємодій»	0,38184*	0,24512	0,04452

Примітка: *Існує статистично значущий кореляційний зв'язок між параметрами $p \leq 0,05$.

** Існує статистично значущий кореляційний зв'язок між параметрами $p \leq 0,01$.

Результати кореляційного аналізу серед осіб підліткового віку вказують на наявність статистично значущих позитивних взаємозв'язків між рівнем довіри та параметрами міжособистісної взаємодії.

Найбільш виражений кореляційний зв'язок виявлено між довірою до світу та загальним показником міжособистісних взаємодій ($r = 0,6965$, $p \leq 0,01$), що свідчить про те, що підлітки, які мають вищий рівень довіри до світу, загалом демонструють більш розвинені навички соціальної взаємодії. Також довіра до світу суттєво

корелює з первинним контактом ($r = 0,614$, $p \leq 0,01$) та міжособистісним спілкуванням ($r = 0,549$, $p \leq 0,01$), що вказує на важливість довіри як чинника, що сприяє налагодженню соціальних зв'язків і відкритості у спілкуванні.

Додатково, було зафіксовано значущий позитивний зв'язок між мотиваційними структурно-особистісними ознаками міжособистісної взаємодії та довірою до світу ($r = 0,41286$, $p \leq 0,05$), що може свідчити про те, що довіра до світу є важливим фактором, який впливає на мотиваційну складову міжособистісних контактів, зокрема на прагнення до соціальної взаємодії.

Окремо слід зазначити взаємозв'язок між вольовими структурно-особистісними ознаками міжособистісної взаємодії та довірою до інших людей ($r = 0,37711$, $p \leq 0,05$), що означає, що особи, які проявляють вищий рівень самоконтролю, витримки та наполегливості у взаємодії з іншими, також мають вищий рівень довіри до оточення.

Статистично значущим є зв'язок між загальним показником «Особистісна основа міжособистісних взаємодій» та довірою до світу ($r = 0,38184$, $p \leq 0,05$), що може свідчити про важливість довіри як основи для розвитку особистісних характеристик, які впливають на ефективність міжособистісної взаємодії.

Отже, отримані результати підкреслюють значущу роль довіри, зокрема довіри до світу, у формуванні міжособистісних контактів та розвитку соціальної взаємодії у підлітковому віці. Найбільш сильний взаємозв'язок простежується між загальним рівнем міжособистісної взаємодії та довірою до світу, що може свідчити про те, що відкритість і впевненість у позитивності світу є важливими факторами успішної соціалізації підлітків.

Для встановлення взаємозв'язку між показниками довіри та параметрами міжособистісної взаємодії нами було використано коефіцієнт кореляції Пірсона. Отримані показники кореляційного аналізу серед осіб юнацького віку представлені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5.

Показники кореляційного аналізу (19-23 р.)

	Довіра до світу	Довіра до інших	Довіра до себе
Первинний контакт	-0,10935	0,0343	0,45005*
Міжособистісне спілкування	-0,04511	0,16778	0,33862
Міжособистісні взаємини	0,04555	-0,10357	0,21829
Загальний показник міжособистісних взаємодій	0,41713*	0,05329	0,41713*
Мотиваційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	-0,07394	0,0227	-0,27349
Емоційні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	-0,19143	-0,09783	0,08379
Вольові структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	-0,01893	-0,10997	0,17205
Когнітивні структурно-особистісні ознаки міжособистісної взаємодії	0,3867*	-0,34226	0,3588
Загальний показник «Особистісна основа міжособистісних взаємодій»	0,06939	-0,22732	0,21439

Примітка: *Існує статистично значущий кореляційний зв'язок між параметрами $p \leq 0,05$.

** Існує статистично значущий кореляційний зв'язок між параметрами $p \leq 0,01$.

Отримані результати свідчать про наявність статистично значущих позитивних кореляцій між рівнем довіри та різними аспектами міжособистісної взаємодії, що підкреслює важливість довіри у процесах соціальної комунікації та особистісного розвитку.

Значущим є взаємозв'язок між первинним контактом та довірою до себе ($r = 0,45005$, $p \leq 0,05$), що вказує на те, що особи з вищим рівнем довіри до себе проявляють більшу відкритість до налагодження перших контактів у соціальній

взаємодії, що може свідчити про впевненість у власних комунікативних здібностях та схильність до ініціювання нових знайомств.

Встановлено позитивний зв'язок між загальним показником міжособистісної взаємодії та довірою до світу ($r = 0,41713$, $p \leq 0,05$), що вказує на те, що особи, які більшою мірою довіряють навколишньому світу, виявляють більш розвинені навички соціальної взаємодії, що може свідчити про те, що загальне позитивне сприйняття світу сприяє кращому встановленню та підтриманню міжособистісних зв'язків.

Аналогічний рівень кореляції виявлено між загальним показником міжособистісної взаємодії та довірою до себе ($r = 0,41713$, $p \leq 0,05$), що означає, що особи, які мають високу самооцінку та впевненість у собі, краще адаптуються до соціальних ситуацій та легше взаємодіють з іншими людьми.

Крім того, знайдено позитивний взаємозв'язок між когнітивними структурно-особистісними ознаками міжособистісної взаємодії та довірою до світу ($r = 0,3867$, $p \leq 0,05$), що свідчить про те, що більш високий рівень довіри до світу пов'язаний із розвитком когнітивних аспектів міжособистісної взаємодії, таких як розуміння інших, вміння аналізувати соціальні ситуації та будувати ефективну комунікацію.

Отже, отримані результати вказують на те, що довіра до світу та довіра до себе відіграють важливу роль у становленні міжособистісної взаємодії у юнацькому віці. Високий рівень довіри сприяє більшій відкритості, легкості у встановленні контактів та розвитку соціальної компетентності що підтверджує думку про те, що довіра є фундаментальною основою ефективною соціалізації та комунікації в молодіжному віці.

Порівняльний аналіз результатів кореляційного дослідження серед підлітків (11-16 років) та юнацького віку (19-23 роки) дозволяє виявити як спільні тенденції, так і відмінності у взаємозв'язку між довірою та параметрами міжособистісної взаємодії.

В обох вікових групах довіра до світу виявилася важливим фактором, пов'язаним із міжособистісною взаємодією. Зокрема, у підлітків довіра до світу позитивно корелює із первинним контактом, міжособистісним спілкуванням та

загальним показником міжособистісних взаємодій. Подібна кореляція спостерігається і в юнацькому віці, де довіра до світу також пов'язана із загальним показником міжособистісних взаємодій та когнітивними ознаками міжособистісної взаємодії, що свідчить про те, що незалежно від віку, люди, які сприймають світ як надійне та безпечне місце, більш схильні до активної соціальної взаємодії та мають кращі комунікативні навички.

В обох групах було виявлено зв'язок між довірою та загальним рівнем особистісних характеристик міжособистісної взаємодії. У підлітків довіра до світу корелює із загальним показником «Особистісна основа міжособистісних взаємодій», а у юнацькому віці довіра до світу та довіра до себе мають значущий зв'язок із загальним показником міжособистісної взаємодії, що підтверджує, що довіра є важливою основою особистісної та соціальної взаємодії у всіх вікових групах.

Однією з ключових відмінностей є зв'язок довіри до себе з параметрами міжособистісної взаємодії. У підлітковому віці довіра до себе не виявила значущих кореляцій із первинним контактом чи загальним рівнем міжособистісної взаємодії. Натомість у юнацькому віці довіра до себе значущо пов'язана з первинним контактом та загальним показником міжособистісних взаємодій, що може свідчити про те, що у підлітковому віці на формування комунікативних навичок більше впливає загальний рівень довіри до світу, тоді як у юнацькому віці зростає роль самооцінки та внутрішньої впевненості у власних можливостях.

Додаткова відмінність полягає у зв'язку довіри з різними структурно-особистісними параметрами міжособистісної взаємодії. У підлітків довіра до світу має значущий зв'язок із мотиваційними та вольовими аспектами міжособистісної взаємодії, тоді як у юнацькому віці виявлено зв'язок довіри до світу із когнітивними параметрами, що може свідчити про поступовий перехід від емоційно-мотиваційних основ комунікації у підлітковому віці до когнітивно-раціонального підходу у юності.

Отже, результати порівняльного аналізу свідчать про те, що довіра залишається важливим чинником міжособистісної взаємодії у всіх вікових групах, проте її вплив змінюється в залежності від вікового періоду. У підлітків соціальна

взаємодія більше залежить від загальної довіри до світу та емоційно-мотиваційних факторів, тоді як у юнацькому віці зростає значення довіри до себе та когнітивних аспектів соціальної взаємодії, що свідчить про зміну механізмів соціалізації у процесі дорослішання: якщо у підлітків ключовим фактором є загальна відкритість до світу, то у юнацькому віці важливішими стають усвідомлені судження, впевненість у собі та когнітивні процеси, що регулюють міжособистісну взаємодію.

Висновки до розділу 2

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити кілька важливих висновків щодо вікових особливостей довіри особистості та її зв'язку з міжособистісною взаємодією.

Порівняння рівня довіри між підлітками (11-16 років) та молоддю (19-23 роки) показало, що статистично значущих відмінностей між віковими групами не виявлено, що означає, що довіра до світу, інших людей та себе є відносно стабільною характеристикою, яка не зазнає кардинальних змін у процесі дорослішання. Незначні відмінності у середніх значеннях не мають достатньої сили для підтвердження вікової динаміки довіри, що свідчить про її раннє формування та стійкість у підлітковому та юнацькому віці.

Аналіз взаємозв'язку довіри з параметрами міжособистісної взаємодії виявив низку цікавих закономірностей. У підлітковому віці основним предиктором ефективної міжособистісної взаємодії є довіра до світу, яка позитивно корелює з первинним контактом, міжособистісним спілкуванням, загальним рівнем міжособистісної взаємодії та мотиваційними і вольовими її аспектами, що свідчить про те, що в підлітковому віці соціальні контакти базуються здебільшого на загальному відчутті безпеки та відкритості до світу.

У юнацькому віці структура взаємозв'язків змінюється: зростає роль довіри до себе, яка починає позитивно корелювати з первинним контактом та загальним рівнем міжособистісної взаємодії. Додатково, довіра до світу у цій віковій групі значущо пов'язана з когнітивними характеристиками міжособистісної взаємодії, що вказує на більш усвідомлений і раціональний підхід до побудови соціальних

відносин, що підтверджує гіпотезу про поступову зміну механізмів соціалізації: у підлітковому віці домінують емоційно-мотиваційні фактори, тоді як у юнацькому віці важливішими стають когнітивні аспекти та особистісна впевненість.

Отже, результати нашого дослідження свідчать про те, що довіра є важливим фактором міжособистісної взаємодії на різних етапах розвитку особистості, проте її роль змінюється з віком. У підлітковому віці соціальні контакти будуються переважно на загальній довірі до світу та емоційно-мотиваційних характеристиках, тоді як у юнацькому віці ключове значення набуває довіра до себе та когнітивні аспекти міжособистісної взаємодії, що вказує на необхідність врахування вікових особливостей у процесі розвитку соціальних навичок та формування довірчих відносин, що може бути корисним для психологічного консультування, освітньої діяльності та програм соціальної адаптації молоді.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного теоретичного та емпіричного дослідження нами сформовано наступні висновки:

1. Аналіз наукової літератури показав, що довіра відіграє ключову роль у міжособистісній взаємодії та впливає на соціальну адаптацію особистості. Вона формується під впливом особистісних характеристик, соціального середовища та життєвого досвіду. Довіра до світу, інших людей та себе є важливими чинниками, що визначають особливості комунікації та взаємодії, а її рівень може змінюватися залежно від віку, соціальних ролей та життєвих обставин.

2. Визначено, що рівень довіри у різних вікових групах є відносно стабільним, без значних змін між підлітковим та юнацьким віком. Довіра до світу, інших людей і себе не має статистично значущих відмінностей у досліджуваних вікових групах, що може свідчити про те, що цей феномен формується рано та залишається відносно незмінним у перехідному періоді від підліткового до юнацького віку.

3. Дослідження міжособистісної взаємодії показало, що її рівень також не зазнає значних змін у процесі вікового розвитку між підлітковим та юнацьким віком. Однак когнітивні характеристики міжособистісної взаємодії з віком зазнають позитивних змін, що свідчить про розвиток усвідомлення та розуміння соціальних взаємин у старшому віці.

4. Встановлено, що у підлітковому віці довіра до світу має тісний взаємозв'язок із первинним контактом, міжособистісним спілкуванням та загальним рівнем міжособистісної взаємодії, а також із мотиваційними та вольовими характеристиками соціальних контактів. У юнацькому віці довіра до себе значно корелює з первинним контактом і загальним рівнем міжособистісної взаємодії, а когнітивні аспекти взаємодії мають зв'язок із довірою до світу, що вказує на те, що довіра залишається важливим фактором міжособистісної взаємодії, але з віком змінюється її вплив на різні аспекти соціальних відносин.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні механізмів впливу довіри на міжособистісну взаємодію в різні періоди життя,

зокрема у дорослому та похилому віці. Важливим напрямом є дослідження соціокультурних факторів, що впливають на формування довіри, а також її взаємозв'язку з іншими психологічними характеристиками, такими як емоційний інтелект, самооцінка та рівень тривожності. Додаткову цінність матиме вивчення впливу цифрових технологій на довіру та соціальну взаємодію в умовах сучасного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова О. Г. Вплив сприймання образів батьків на рівень тривожності у молодшому шкільному віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. 2013. № 2. С. 55-58
2. Базика Є. Л. Психологічні особливості переживання кризи пізньої зрілості жінками. *Науковий вісник Миколаївського державного університету*. № 21. Серія «Психологічні науки». Т. 1. Миколаїв. 2008. С. 14-19.
3. Бондар Л.В. Спільна учбова робота молодших школярів як фактор інтелектуального розвитку. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць*, Т. 3, Ч. 6, 2001. С. 220- 225.
4. Вайнер М. Е. Емоційний розвиток дітей: вікові особливості, діагностика та критерії оцінки. *Корекційно-розвиваюча освіта*, №4, 2008. С. 64.
5. Василюк Н. М. Довіра як підґрунтя толерантності у психолого-педагогічній взаємодії. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. №1. 2012. С. 114-121.
6. Васильєва А. Особливості міжособистісних відносин підлітків з однолітками як умова їх особистісного розвитку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, №8, 2022. С. 192–198. <https://doi.org/10.31812/psychology.v0i0.7238>
7. Васюк К. М. Особливості прояву довіри в спілкуванні в осіб з різним рівнем емоційного інтелекту. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. №3. 2023. С. 85-91.
8. Гаврюшенко В. Теоретичні основи дослідження міжособистісної взаємодії в психології. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. №(11). 2021. С. 37-47.
9. Горпинюк В. П. Соціально свідоме становлення особистості молодшого підлітка в системі «довіра – недовіра». *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. № 18 (1). С. 161-169.
10. Гурлева Т. С. Довіра до себе як читача у контексті протидії негативним медіавпливам. *Актуальні проблеми психологічної протидії негативним*

інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів. №8. 2021. С. 248-256.

11. Драган А.О. Розвиток міжособистісних відносин дітей молодшого шкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки, №1 (48), 2015. С. 117-121.

12. Козирєв М. П. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів. 2014. № 1. С. 201-521.

13. Кузьмук О. М. Теоретична інтерпретація концепту довіра в соціології. *Грані*. №5. 2015. С. 42-45.

14. Матяш-Заяц Л. П. Конфліктна компетентність як умова успішного попередження та розв'язання конфліктів у ранньому юнацькому віці. *Психологія: збірник наукових праць НПУ імені М.П. Драгоманова*, №24, 2004. С. 161-165.

15. Олександренко К., Кобець О. Психологічні особливості суб'єкту міжособистісної взаємодії при навчанні іноземних мов у дорослому віці. *Перспективи та інновації науки*. №12 (17). 2022. С. 41.

16. Приятельчук А. О. Віра та довіра у контексті бізнесової діяльності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. №50. 2012. С. 193-201.

17. Савченко О. В., В. В. Петренко, and А. В. Тімакова. «Методика довіри/недовіри особистості до світу, до інших людей, до себе»(А. Купрейченко): україномовна адаптація, валідизація та стандартизація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. №5. 2022. С. 16-22.

18. Ситнік С.В. Психологія міжособистісної взаємодії фахівців соціономічних професій. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2020. С. 433-443.

19. Федорів Т. В. Довіра як методологічна основа формування репутації органів державної влади. *Економіка та держава*. №2. 2013. С. 127-130.

20. Харченко В. Готовність до спілкування як чинник успішної діяльності особистості: методичний матеріал. *Психолог*, №6, 2008. С. 9-14.

21. Цьомик Х. Б. Рівень довіри як конструкту емоційно-почуттєвого параметру емоційної значущості подружніх взаємин у циклі сімейного життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. №3. 2023. С. 95-98.

22. Чайка Г. В. Довіра як ключовий компонент психічного здоров'я. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського*. Серія Психологія. №33.72. 2022. С. 111.

23. Чайка Г. В. Довіра і характеристики, що сприяють успішному переживанню травматичних ситуацій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». №1. 2023. С. 13-19.

24. Четверікова Є., Бочаріна Н. Особливості розвитку когнітивної сфери особистості у дорослому віці. *Перспективи та інновації науки*. №12 (46). 2024. С. 72.

25. Юдіна Н. О., Гончарова Н. О. Особливості мотивації спілкування особистості у різні вікові періоди. *Психологія розвитку та життєстійкості особистості: наукові студії : колективна монографія / за наук. ред. Кононової М.М.* – Полтава : Астроя. 2024. С. 367.

АНОТАЦІЯ

Сердюкова М. М. Кваліфікаційна робота. Тема - взаємозв'язок довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню взаємозв'язку довіри та особливостей міжособистісної взаємодії у осіб різного віку. Актуальність теми зумовлена потребою дослідження соціально-психологічних чинників, що впливають на формування довіри та характер комунікації у різних вікових групах.

У дослідженні взяли участь 60 осіб, які були поділені на дві вікові групи: підлітки (12-16 років) та особи юнацького віку (19-23 роки). Основними методами дослідження стали аналіз наукової літератури, опитування, психодіагностичні методики та статистичний аналіз отриманих результатів.

Результати дослідження показали, що рівень довіри у підлітків значно нижчий порівняно з молоддю, що впливає на характер їхніх соціальних контактів та міжособистісних стосунків. У молодіжній групі довіра виявилася більш стабільною та позитивно корелює з відкритістю у спілкуванні та готовністю до співпраці. Виявлено також, що рівень довіри безпосередньо впливає на вибір комунікативних стратегій та ефективність соціальної взаємодії.

Ключові слова: довіра, міжособистісна взаємодія, підлітки, юнацький вік, соціальна комунікація, психологічні особливості, вікові відмінності, соціальна адаптація, міжособистісні стосунки.

ANNOTATION

Serdiukova M. M. Qualification work. Topic - The Relationship between Trust and Features of Interpersonal Interaction in Individuals of Different Ages.

The qualification work is devoted to the study of the relationship between trust and features of interpersonal interaction in individuals of different ages. The relevance of the topic is determined by the need to investigate the socio-psychological factors that influence the formation of trust and the nature of communication in different age groups.

The study involved 60 individuals who were divided into two age groups: adolescents (12-16 years) and young adults (19-23 years). The main research methods included the analysis of scientific literature, surveys, psychodiagnostic techniques, and statistical analysis of the obtained results.

The research results showed that the level of trust among adolescents is significantly lower compared to young adults, which affects the nature of their social contacts and interpersonal relationships. In the youth group, trust was found to be more stable and positively correlated with openness in communication and readiness for cooperation. It was also found that the level of trust directly influences the choice of communication strategies and the effectiveness of social interaction.

Keywords: trust, interpersonal interaction, adolescents, young adulthood, social communication, psychological features, age differences, social adaptation, interpersonal relationships.